

FOLKPARTIETS SKADESKJUTNA GENERATION

ANDERS JOHNSON

En generations erfarenheter sätter ofta avtryck i partierna. I folkpartiet fostrades runt 1968 en splittrad skara liberaler. Per Gahrton var medelpunkten. Detta arv påverkar partiet än idag.

Vad en människa gör och hur hon tänker under det tredje decenniet av sitt liv har stor betydelse för hur hennes liv och tänkande i fortsättningen gestaltar sig. Partier formas av människor. Och partiernas tillbakagång och professionalisering har gjort att det numera bara är en relativt liten grupp, ofta hel- och livstidsengagerade, människor som innehar den avgörande makten.

Partiernas inre liv, deras fram- och motgångar, deras styrkor och svagheter kan därför belysas i generationsperspektiv. De människor i 20-årsåldern som under en given period väljer att aktivera sig i ett parti kan för lång tid prägla partiets utveckling. Och om ett parti tappar en ungdomsgeneration, kan detta också få

följdverkningar under flera decennier.

Den eftervalsdebatt som förekommit om moderaterna handlar i mycket om den generation unga män (uppgifter om att det även förekommer kvinnor har inte nått oss utomstående) som härdades 1968, fick framträdande roller under moderaternas starka uppgång under de följande 15 åren och som behållit sin starka ställning sedan dess.

Jag skall här i ett generationsperspektiv beskriva folkpartiets något skakigare utveckling sedan 1968. För att förstå vad som hände börjar vi i en radiostudio i början av 1960-talet. Där arrangeras en debatt mellan kommunisthövdingen Hilding Haggberg och den nye FPU-ordföranden Per Ahlmark. Den senare avgår med en förkrossande seger.

I dag kanske detta inte ter sig särskilt märkligt. Men fram till det Ahlmark blev FPU-ordförande 1960 hade ungdomsförbunden normalt letts av medelålders farbröder som

knappast intagit någon mer framträdande roll i den allmänna debatten. Ahlmark hade inte ens uppnått rösträttsåldern då han blev ordförande men han framstod snabbt som en skarp debattör.

Ahlmark var inte ensam. I ungdomsförbundet samlades, skolades och slussades sedan vidare till partiet en av folkpartiets mest profilerade generationer, vanligen kallad *halmhattarna*. FPU framstod under första halvan av 60-talet som det naturliga alternativet för många radikala, anti- auktoritära ungdomar. Högern var höger. Centern var landsbygd. Kommunisterna var totalitära. Socialdemokraterna var statsbyråkrati.

Vietnam, hippies och nymarxism

Sedan kom 1968 med Vietnam, hippies, nymarxismen och allt det andra. Många i FPU rycktes med av vänstervågen. Året efter valdes Per Gahrton till ordförande i ungdomsförbundet. Han kom att representera

---

ANDERS JOHNSON är född 1955, gick med i FPU och Folkpartiet 1970.

en mittenlinje i förbundet. Till höger om honom stod ungefär halva FPU, som ville fortsätta som ett ungdomsförbund i nära samverkan med folkpartiet. Till vänster om honom fanns cirka en tredjedel av förbundets medlemmar som vid ingången till 1970-talet snarare var socialister än liberaler.

Över halva 70-talet kom att präglas av hårda falangstrider inom FPU. Socialisterna troppade så småningom av. Det gjorde också många vettiga ungdomar som inte stod ut med det ständiga myglet i personfrågor. Det är nog i efterhand uppenbart för alla av oss FPU:are som var aktiva på 70-talet och som i dag är kvar i folkpartiet att den politiska utvecklingen i FPU på vår tid till stora delar förde in i en återvändsgränd. Det som var riktigt tänkt, var inte särskilt nytt. Och det som var nytt, var för det mesta feltänkt.

Vänsterflum

Trots socialisternas successiva uttåg ur FPU under 70-talets första år, dominerades FPU:s politiska tänkande av allehanda vänsterflum en bra bit in på 80-talet. Låt mig bara ta ett exempel, nämligen inställningen till EU – eller EG, som det då hette. Så här stod det i FPU:s handlingsprogram i över ett decennium:

”Av flera skäl, såsom EG:s anknäpning till NATO och EG:s utveckling mot en gemensam utrikespolitik men också av hänsyn till en fortsatt trovärdig alliansfrihet, en radikal jämlik-

hetspolitik, en framgångsrik regionalpolitik samt en solidarisk u-landspolitik som kommer hela befolkningen till godo är ett svenskt medlemskap uteslutet.”

Att av hänsyn till alliansfriheten vara mot EG-medlemskap på 1970-talet tyckte jag var en respektabel ståndpunkt, även om jag inte delade den. Men de övriga argumenten var ju en direkt förolämpning mot alla de liberaler inom EG som ville använda gemenskapen för att förverkliga liberala värden.

Så såg alltså FPU ut före och efter 1968. Hur har då detta påverkat folkpartiets utveckling?

Halmhattsgenerationen tog över partiet i mitten på 70-talet, tågade in i kanslihuset 1976 och övertog hela regeringsmakten under ett knappt år 1978-79.

Stort inflytande på det strategiska tänkandet hade partisekreterare Carl Tham. Vi var en del inom partiet som redan då uppskattade honom lika mycket som huvuddelen av Högskolesverige har givit uttryck för under senare år. Han kunde länge domptera partiet i 70-talets två huvudfrågor: kärnkraften och löntagarfonderna. Inte så att Tham alltid hade samma åsikt. Tvärtom. Men då Tham bytte åsikt för att det skulle passa i det partitaktiska pusselspelet, så såg han till att partiet också bytte åsikt. I början av 80-talet blev det bara för mycket. Då folkpartiet intog en liberal ståndpunkt i löntagarfondsfrågan fick Tham nog och gick.

Många andra i halmhattsgenerationen troppade av efter regeringstiden och valkatastrofen 1982. De få som var kvar, var tämligen skadeskjutna och kunde inte forma något effektivt ledarskap för partiet.

Stolligheter

Genom Bengt Westerbergs lysande valseger 1985 kunde ett generationsskifte och en långsiktig nytändning ha ägt rum. Men den generation som åldersmässigt låg rätt till, alltså min egen, hade ju skadeskjutet sig själv redan i ungdomsförbundet. Dessutom var vi inte så många. Flera i vår generation hade lämnat därför att man blev socialist eller inte stod ut med personmyglet. De kvarvarande folkpartisterna i denna generation hade ägnat tid och kraft under de formativa åren i livet åt att inom organisationen slåss för eller mot (i mitt fall mest mot) allehanda stolligheter i stället för att gemensamt utveckla nya och vettiga liberala idéer.

Följden blev att 1985 års valseger inte blev intåget för en ny, liberal generation, utan ett inval av en spridd skara medelålders folkpartister. Detta hade fördelen att något nytt generationskottteri av proffspolitiker inte uppstod. Å andra sidan kan man nu konstatera, då nästan av alla Westerbergeffektens barn med eller utan fri vilja har lämnat sina politiska uppdrag, att få av dem har skrivit in sina namn i den politiska historien.